

Gaeafgwsg

Gaeafgwsq

Mae rhai anifeiliaid yn gaeafgysgu er mwyn eu helpu i oroesi drwy gyfnodau o straen amgylcheddol megis oerni eithafol y gaeaf a diffyg bwyd. Mae gaeafgysgu yn wahanol i gysgu oherwydd y ffordd y mae corff yr organeb yn gweithredu newid.

Mae tymheredd corff anifail sy'n gaeafgysgu yn disgyn i bron yr un tymheredd â'u hamgylchedd, mae eu cyfradd calon a'u cyfradd anadlu'n arafu ac mae eu metaboledd hefyd yn arafu llawer. Mae hyn yn eu galluogi i ddefnyddio egni minimol i oroesi drwy gyfnodau a fyddai fel arall yn defnyddio llawer iawn o egni i'r anifail gadw'n gynnes. Cyn dechrau gaeafgysgu, mae'n rhaid i'r anifail baratoi drwy ychwanegu cymaint o fraster ag y bo modd drwy fwyta llawer iawn, a gan bod gaeafgwsq yn digwydd yn y gaeaf, gall anifeiliaid gymryd mantais o'r gormodedd o fwyd sydd ar gael ddiwedd yr haf.

Er bod gaeafgysgu wedi esblygu i gynyddu'r siawns fod anifail yn goroesi'r gaeaf, gall fod yn beryglus oherwydd y ffaith bod systemau'r corff yn arafu yn golygu na all rhai anifeiliaid ymateb yn gyflym, ac felly maent yn agored i ysglyfaethwyr. Gallant hefyd lwgu o ddiffyg braster, tywydd garw neu gael eu deffro'n rhy fuan cyn i fwyd ddod ar gael eto.

Yn y DU, mae mamaliaid megis draenogod, pathewod ac ystlumod yn ogystal ag amffibiaid ac ymlusgiaid yn gaeafgysgu. Efallai y byddech yn synnu o wybod bod rhai rhywogaethau pryfed hefyd yn gaeafgysgu, megis y glöyn byw mantell paun, trilliw bach, buwch goch gota, mamwenyn a chacwn.

Mae angen i anifeiliaid ddod o hyd i rywle diogel a chysgodol i dreulio'r gaeaf lle na fydd dim yn tarfu arny'n nhw a lle bydd y tymheredd yn aros yn sefydlog. Gallwch chi helpu drwy adeiladu cartrefi gaeafol ar gyfer bywyd gwyllt yn eich gardd neu ar dir eich ysgol.

Mae draenogod dan fygythiad arbennig o ganlyniad i newid yn yr hinsawdd oherwydd bod tywydd cynnes yn amharu ar eu patrymau gaeafgysgu. Gall drogod barhau arnynt mewn tywydd cynhesach ac mae llawer o barasitiaid a heintiau eraill, yn enwedig tarwden, yn effeithio ar ddraenogod. Mae eu niferoedd yn gostwng ar raddfa frawychus: hyd at 30% mewn ardaloedd trefol a 50% mewn ardaloedd gwledig ers 2000. Mae nifer o achosion yn gyfrifol am hyn, gan wneud cynlluniau adfer yn anodd. Mae yna ffyrdd y gallwn helpu drwy ddarparu bwyd, creu cysgod a gwneud gerddi yn hafan i'r draenog trwy gydgyssylltu coridorau a thyllau mewn ffensys.

Geiriau allweddol ymchwil pellach

Hafgwsq, syrthni, creu ffau, gaeafwisg, cysgadwydd, hyperffagia, metaboledd, endotherm, ectotherm, ffenoleg - calendrau natur, noson, cyfnosol, blwch achub brys.

Adeiladu Gwesty i Bryfed

Yr offer sydd ei angen

- Copi o'r daflen 'Gwesty i Bryfed', un i bob grŵp
- Paleti pren neu blanciau o bren
- Brics
- Hen boteli plastig
- Gwiall bambŵ
- Gwellt / dail / brigau / rhisglau / cerrig a cherrig mân
- Teils
- Cardbord

I adeiladu'r gwesty

Yr amser gorau i adeiladu gwesty i bryfed yw'r hydref gan fod y deunyddiau ar gael, ond gellir eu hadeiladu unrhyw adeg.

1. Rhannwch y dysgwyr i grwpiau. Os oes gennych chi ddigon o offer, yna gall pob grŵp wneud eu gwesty eu hunain. Os nad oes gallwch rannu'r tasgau e.e. un grŵp yn llenwi'r poteli plastig, un grŵp yn pentyrru'r paleti, un grŵp yn plannu planhigion ar gyfer y top, gwneud yr arwydd ac ati.
2. Pentyrrwch y paleti neu'r planciau o bren gan ddefnyddio'r brics rhwng pob haen fel eich bod yn creu nifer o adrannau petryal bach.
3. Llenwch yr adrannau gyda gwahanol gyfuniadau o eitemau, i greu gwahanol feintiau a mathau o fylchau a holltau.
4. Llenwch y bylchau gyda dail a gwellt.
5. Ychwanegwch blanhigion neu wair ar ben y pentwr o baleti.
6. Gellir addurno'r strwythur gorffenedig, ac o bosibl cynnwys arwydd i enwi'r gwesty neu baentio lluniau o bryfed ar bren a cherrig.

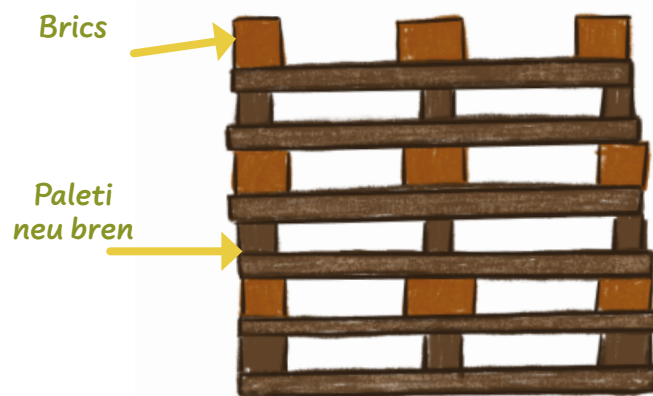
Gwesty i Bryfed

Helpwch bryfed i oroesi'r gaeaf drwy adeiladu gwesty i bryfed. Sicrhewch fod ganddo lawer o wahanol ddeunyddiau, bylchau a holtau fel bod nifer o wahanol fathau o bryfed yn gallu byw yno.

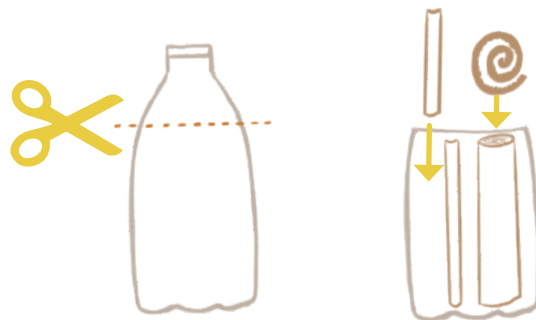
CAM 1

Mewn grwpiau, pentyrrwch eich paleti neu ddarnau mawr o bren rhwng y brics fel bod gennych adrannau bach.

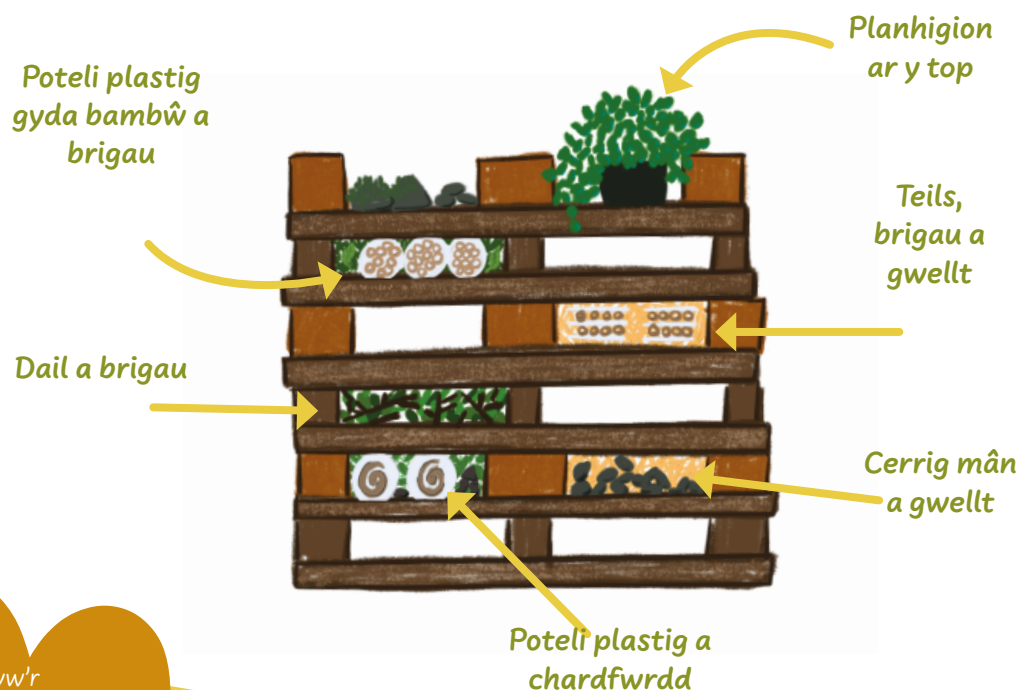
CAM 2

Llenwch eich poteli plastig gyda'r gwiaill bambŵ, neu gardfwrdd wedi'i rollo. Gwnewch bentyrrau o deils a brigau.

CAM 3

Llenwch y bylchau gyda gwellt, dail, brigau a cherrig mân. Gwnewch yr holl adrannau a llenwch bob un ohonynt. Ychwanegwch blanhigion ar y top.

Y chwilen gorniog yw'r rhywogaeth fwyaf o ran pryf sydd i'w chael yn y DU.

Paru Gaeafgws

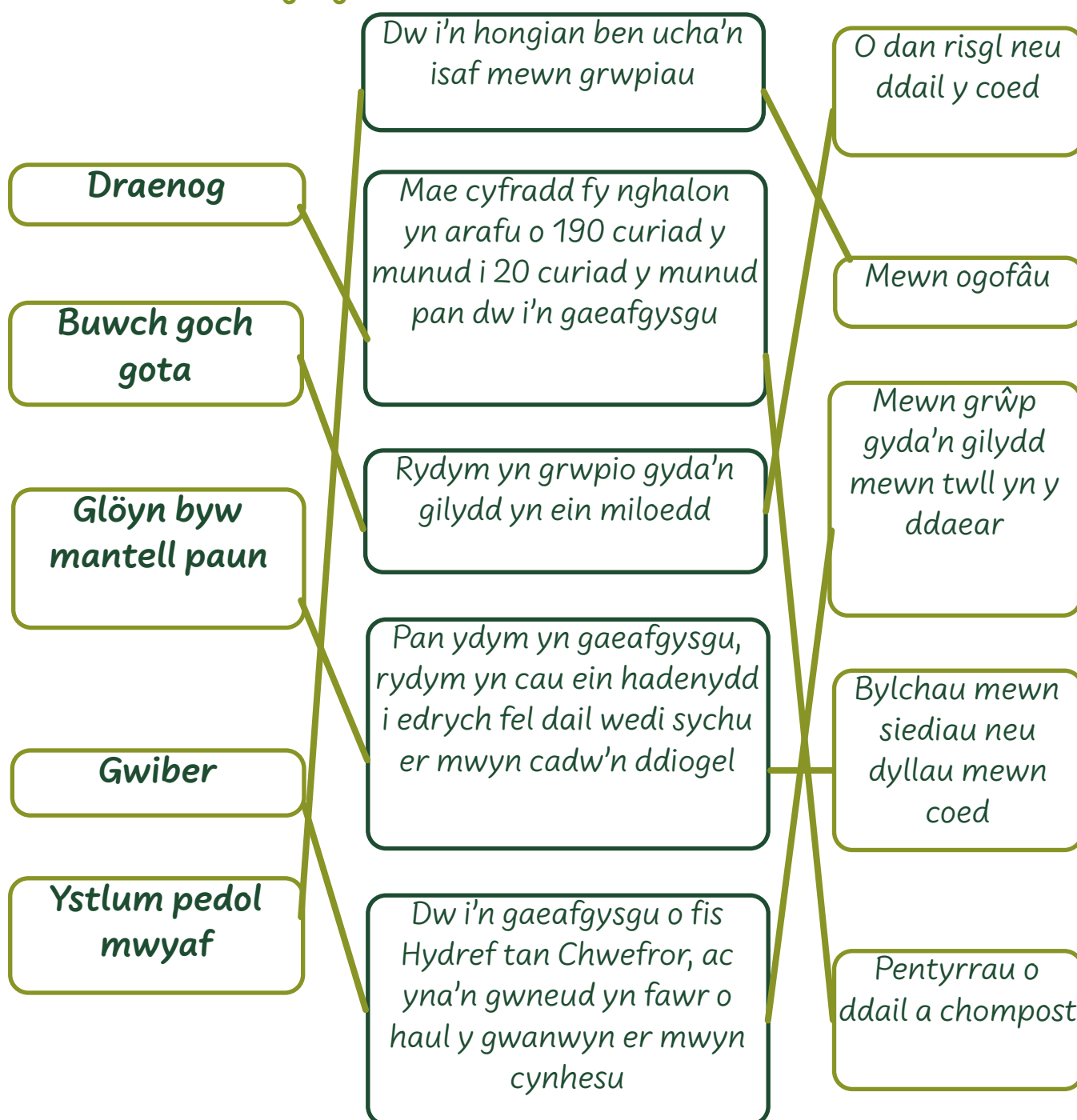
Yr offer sydd ei angen

- Argraffwch y daflen waith 'Gaeafgws' ar gyfer pob dysgwr

I gwblhau'r gweithgaredd

1. Cefnogwch y dysgwyr i gwblhau'r daflen waith.

Atebion - Paru Gaeafgws

Paru Gaeafgwsg

Rheolau'r gêm

- Parwch enw'r anifail gyda'r ffaith am ei aeafgysgu ac yna gyda lle mae'n gaeafgysgu.
- Lliwiwch y blychau sy'n cyfateb, yn yr un lliw.

Draenog

Dw i'n hongian ben ucha'n isaf mewn grwpiau

O dan risgl neu ddail y coed

Buwch goch gota

Mae cyfradd fy nghalon yn arafu o 190 curiad y munud i 20 curiad y munud pan dw i'n gaeafgysgu

Mewn ogofâu

Glöyn byw mantell paun

Rydym yn grwpio gyda'n gilydd yn ein miloedd

Mewn grŵp gyda'n gilydd mewn twll yn y ddaear

Gwiber

Pan ydym yn gaeafgysgu, rydym yn cau ein hadenydd i edrych fel dail wedi sychu er mwyn cadw'n ddiogel

Bylchau mewn siediau neu dyllau mewn coed

Ystlum pedol mwyaf

Dw i'n gaeafgysgu o fis Hydref tan Chwefror, ac yna'n gwneud yn fawr o haul y gwanwyn er mwyn cynhesu

Pentyrrau o ddail a chompost

Mae pob un o'r 17 rhywogaeth ystlum Prydeinig yn gaeafgysgu.

Her Gaeafgysgu

Yr offer sydd ei angen

- Brigau (i gynrychioli pryfed genwair neu wllithod)
- Cerrig (i gynrychioli malwod)
- Dail (i gynrychioli dillad gwely)
- Conau neu farcwyr i ddiffinio pob parth
- Gofod awyr agored mawr ar gyfer symud yn ddiogel

Sut i osod i fyny

1. Crëwch linell gychwyn ar gyfer pob chwaraewr i ddechrau.
2. Sefydlwch bedair parth:
 - Parth 1: Casglu Bwyd (Brigau = pryfed genwair/gwlithod).
 - Parth 2: Casglu Dillad Gwely (Dail = dillad gwely).
 - Parth 3: Her Tywydd Cynnes (Efelychu colli egni trwy wneud nifer benodol o naid seren/naid yn yr unfan/hop yn seiliedig ar y tymheredd).
 - Parth 4: Mwy o Gasglu Bwyd (Cerrig = malwod).
3. Marciwch barth terfyn i chwaraewyr gyrraedd diogelwch/gaeafgysgu.
4. Aseiniwch 1 neu 2 o ddysgwyr i fod yn ysglyfaethwyr (e.e., llwynogod neu foch daear) a thagio chwaraewyr rhwng parthau.
5. Penderfynwch ar her i'r parth 'Tywydd Cynnes', e.e. Mae'n 10 °C = 10 naid yn yr unfan / Mae'n 20°C = 20 naid yn yr unfan / Mae'n 30°C = 30 naid seren.

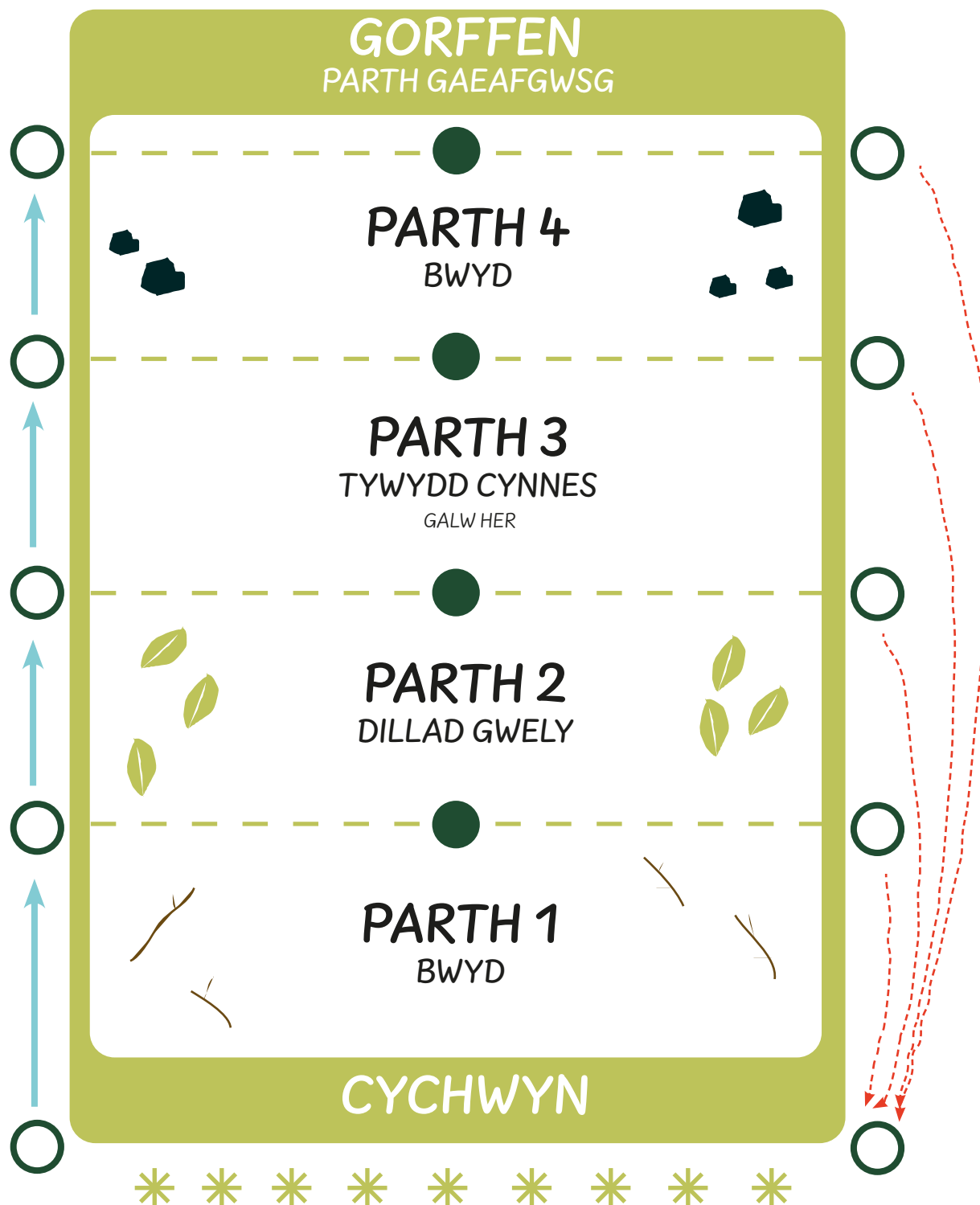
Sut i chwarae

1. Mae chwaraewyr yn dechrau ar y llinell gychwyn ac yn symud trwy'r parthau, gan gasglu 2 eitem fwyd (brigau neu gerrig) ac 1 eitem o ddillad gwely (dail).
2. Rhaid i chwaraewyr osgoi ysglyfaethwyr rhwng y parthau. Os ydynt yn cael eu tagio, bydd chwaraewyr yn dychwelyd i'r llinell gychwyn, yn gollwng yr eitemau allan o'r ardal chwarae, ac yn ailgychwyn.
3. Dilynwch gyfarwyddiadau parth-benodol:
Parth 1: Casglu 1 brigyn / Parth 2: Casglu 1 deilen / Parth 3: Perfformio'r her tywydd cynnes yn seiliedig ar y tymheredd / Parth 4: Casglu 1 carreg.
4. Daw'r gêm i ben pan fydd y chwaraewyr yn cyrraedd y Parth Terfynol gyda'r holl eitemau wedi eu casglu, NEU pan na fydd unrhyw eitemau ar ôl i'w casglu, sy'n symbol o brinder adnoddau.
5. Ar ôl chwarae'r gêm, cymerwch amser gyda'r dysgwyr i fyfyrto:
 - Beth sydd eu hangen ar ddraenogod fel bwyd a deunydd nythu er mwyn paratoi ar gyfer gaeafgysgu?
 - Sut mae tywydd cynnes yn achosi colli egni ac yn creu heriau i ddraenogod oroesi?
 - Pa fygythiadau mae ysglyfaethwyr yn eu peri i ddraenogod?
 - Sut mae adnoddau cyfyngedig yn effeithio ar oroesiad bywyd gwyllt?
 - Sut y gellid addasu'r gweithgaredd hwn ar gyfer dysgwyr iau? (e.e. lleihau nifer y parthau neu wneud ysglyfaethwyr yn llonydd).

Her Gaeafgysgu

Os ydych yn pasio'r ysglyfaethwr parhewch i'r parth nesaf

Os ydych yn cael eich dal gan ysglafaethwr, ewch yn ôl i'r dechrau

Conau

Draenogod
Dysgwyr

Ysglyfaethwyr

Brigau

Dail

Cerrig

Pam y Mae Draenogod Angen Help

20-60
mun

Dolen ddefnyddiol

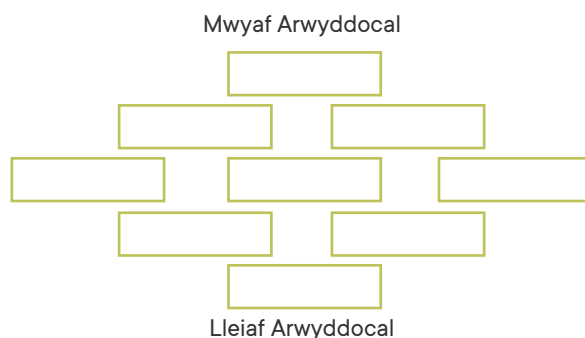
Ewch i wefan 'The Big Hedgehog Map' i ganfod faint o ddraenogod sydd wedi'u gweld yn eich ardal chi
www.tiramor.cymru/gaeafgwsq
(Adnodd 1)

Yr offer sydd ei angen

- Argraffwch y taflenni gwaith 'Bygythiadau i Ddraenogod' a 'Datrysiadau Posibl', un i bob pâr
- Siswrn
- Pensiliau neu feiros
- Dyfeisiau sy'n gallu gyrraedd y rhyngwrdd a mynediad i'r rhyngwrdd ar gyfer ymchwil

I gwblhau'r gweithgaredd

1. Rhannwch set o gardiau datganiad i bob pâr o ddysgwyr i'w trefnu. Gofynnwch iddyn nhw dorri a graddio'r datganiadau hyn ar ffurf diemwnt. Efallai y bydd dysgwyr yn dymuno defnyddio'r rhyngwrdd i ymchwilio a chasglu mwy o wybodaeth am bob bygythiad i wneud penderfyniadau gwybodus. Dylid gosod y bygythiadau mwyaf arwyddocal ar y brig, a'r lleiaf arwyddocal ar y gwaelod.

2. Anogwch y dysgwyr i drafod eu dewisiadau ac egluro pam eu bod wedi eu graddio fel y gwnaethant. Er enghraifft "Pam ydych chi'n meddwl bod y bygythiad hwn yn fwy sylweddol?"

3. Gwahoddwch y dysgwyr i rannu eu syniadau gyda gweddill y dosbarth. Mae materion systemig (fel colli cynefinoedd a thraffig ffyrdd) yn cael yr effaith fwyaf dwys ac eang, tra bod peryglon mwy lleol neu y gellir eu hatal (fel sbwriel neu goelcerthi) yn cael effaith llai yn gyffredinol.

4. Gellir ymestyn y gweithgaredd drwy annog y dysgwyr i ystyried ac ymchwilio i ddatrysiadau posibl i ddiogelu draenogod a'u cynefinoedd. Gan ddewis un o'r bygythiadau mwyaf sylweddol, gofynnwch i'r dysgwyr feddwl am syniadau creadigol i fynd i'r afael â'r bygythiad hwn (e.e. creu traffyrdd ar gyfer draenogod trwy ffensys a gwrychoedd; adeiladu cartrefi draenog, fel blychau nythu neu bentyrtau pren; neu, gweithredu terfynau cyflymder arafach mewn ardaloedd â phoblogaethau draenogod hysbys).

5. Ar ôl casglu gwybodaeth, heriwch y dysgwyr i ysgrifennu testun ar gyfer cyfryngau cymdeithasol yr ysgol, sy'n addysgu eraill am sut i ddiogelu draenogod.

Canllawiau Post Cyfryngau Cymdeithasol

1. Dewiswch y llwyfan cyfryngau cymdeithasol i'w ddefnyddio.
2. Crëwch neges ddiddorol, gan gadw'r cynnwys yn gryno (uchafswm o 150 gair).
3. Sicrhewch bod galwad i weithredu clir, e.e., creu gerddi sy'n addas i ddraenogod.
4. Dewiswch ddelweddau cryf, gan sicrhau caniatâd angenrheidiol i ddefnyddio unrhyw luniau.
5. Defnyddiwch hashnodau perthnasol i gynyddu gwelededd (ee, #draenog, #bywydgyyllt, #cadwraeth).
6. Ystyriwch ddarparu hyperddolennau i wybodaeth ddibynadwy ychwanegol yn eich post.

Bygythiadau i Ddraenogod

Rheolau

Torrwch y datganiadau allan a'u trefnu ar ffurf siâp diemwnt, gan osod y bygythiadau mwyaf sylweddol i ddraenogod ar y brig a'r lleiaf sylweddol ar y gwaelod.

Trafodwch eich dewisiadau gyda'ch partner a byddwch yn barod i egluro a chyfiawnhau eich penderfyniadau i weddill y dosbarth.

Colli cynefinoedd

Mae colli cynefinoedd naturiol fel gwrychoedd a choetiroedd yn lleihau'r lle sydd ar gael i ddraenogod fyw a phorthi.

Plaladdwyr

Mae'r defnydd eang o blaladdwyr yn niweidio draenogod trwy ladd y pryfed maen nhw'n dibynnu arnyn nhw i gael bwyd.

Trafnidiaeth ffyrdd

Yn aml mae draenogod yn dioddef damweiniau ffyrdd, yn arbennig wrth groesi ffyrdd yn y nos. Amcangyfrif bod 200,000 yn cael eu lladd bob blwyddyn ar y ffyrdd.

Peryglon gerddi ac eraill

Gall peryglon dynol megis pyllau, rhwydi, a pheiriannau garddio fel torwyr gwair a strimwyr niweidio draenogod. Mae rhwydi goliau pêl-droed hefyd yn beryglus.

Newid hinsawdd

Gall gaeaf cynhesach darfu ar drwmgwsg draenogod, gan eu gwneud yn fwy tebygol o ddeffro'n aml a defnyddio'u cronfeydd egni.

Newidiadau tywydd

Gall newidadau patrwm tywydd effeithio ar argaeledd pryfed, prif ffynhonnell bwyd draenogod.

Tarfu ar safleoedd nythu

Gall tarfu gan bobl ar safleoedd nythu roi straen ar ddraenogod ac amharu ar eu cylchoedd bridio, gan arwain at lai o rai bach.

Heintiau ffwngaid

Gall draenogod fod yn agored i heintiau ffwngaid, yn enwedig mewn amodau llai, a all wanhau eu systemau imiwnedd a'u gwneud yn fwy agored i fygythiadau eraill.

Trogod

Gall gaeafau cynhesach a gwlypach greu amodau delfrydol i drogod oroesi a lluosogi. Mae trogod yn cario clefydau sy'n gallu peryglu iechyd draenogod.

Creulondeb dynol

Yn anffodus, mae rhai pobl yn parhau i niweidio draenogod yn fwriadol, naill ai drwy greulondeb neu anwybodaeth, sy'n gallu arwain at ganlyniadau trychinebus i ddraenogod.

Coelcerthi

Gall draenogod chwilio am loches mewn coelcerthi sydd heb eu cynnau. Pan fydd y goelcerth yn cael ei chynnau, gall draenogod gael eu hanafu neu eu lladd gan eu bod yn cyrrlo i fyny yn hytrach na rhedeg i ffwrdd.

Sbwriel

Gall draenogod gael eu dal mewn sbwriel sy'n cael ei daflu, fel cylchoedd plastig neu ganiau.

Gall draenogod rhedeg hyd at 6 milltir yr awr!

Datrysiadau Posibl

Ymchwiliwch i ddatrysiadau posibl, fel creu gerddi sy'n gyfeillgar i ddraenogod, adeiladu blychau nythu, neu arafu traffig mewn ardaloedd lle mae draenogod yn byw. Meddyliwch am sut y gall y syniadau hyn helpu i ddiogelu draenogod a lleihau'r bygythiadau sy'n eu hwynebu.

Ar ôl i chi gasglu eich gwybodaeth, ysgrifennwch ddarn ar gyfer cyfryngau cymdeithasol yr ysgol!

Cyfanswm
150 o eiriau

Yn eich post, eglurwch pam y mae draenogod angen help a rhannwch sut y gall pobl eu gwarchod. Byddwch yn greadigol a rhannwch awgrymiadau syml y gall eraill eu dilyn i wneud gwahaniaeth go iawn!

Mae gan ddraenog rhwng
5000 a 7000 o bigau!